

Katarzyna Bider

Przykładowe prace plastyczno-techniczne dla uczniów I etapu kształcenia

część I

© Copyright by Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2010

Korekta:
Aleksandra Jastrzębska

Projekt okładki:
Ewa Beniak-Haremska

ISBN 978-83-7587-718-2

Oficyna Wydawnicza „Impuls”
30-619 Kraków, ul. Turniejowa 59/5
tel. (12) 422-41-80, fax (12) 422-59-47
www.impulsoficyna.com.pl, e-mail: impuls@impulsoficyna.com.pl
Wydanie I, Kraków 2010

Spis treści

Słowo od autorki	7
Ogólne problemy metodyczne	11
Tematyka proponowanych „plastycznych rozwiązań”	13
Jesień jest wśród nas	15
Jesienne barwy liścia	17
Jesienna szkolna dróżka	21
Zmienna jesienna pogoda	27
Smaczny owoc jesieni	31
Zima jest wśród nas	35
Pierwszy śnieg	37
Świerk w zimie	41
Bałwan na górze	45
Wiosna jest wśród nas	49
Pierwsze wiosenne promyki słońca na wsi	51
Nasze bociany wiosną	55
Ekologiczne wiosenne drzewo	61
Moja roślinka wiosną	67
Lato jest wśród nas	71
Lato na wsi	73
Letni odpoczynek w górach	79
Letni odpoczynek nad jeziorem	83
Zakończenie	87
Spis ilustracji	91
Aneks	95
Opis technik plastycznych	97
Wzory do powielenia	99
Wzory do powielenia i wycięcia	113

Słowo od autorki

Drodzy Nauczyciele!

Publikacja pt. *Przykładowe prace plastyczno-techniczne dla uczniów I etapu kształcenia* jest dodatkową propozycją dla nauczycieli I etapu kształcenia zintegrowanego. Zamieszczone tu wybrane prace plastyczno-techniczne i techniczno-plastyczne, wraz z opisami technik wykonywania, odnoszą się do świata przyrody, do czterech pór roku i mogą być wykorzystane podczas zajęć w klasie pierwszej.

Jestem nauczycielką z zakresu nauczania zintegrowanego. Za pomocą zabaw artystycznych próbuję pomóc uczniom znaleźć plastyczne odzwierciedlenie pojęć z ich naturalnego środowiska.

Przedstawione techniki i sposoby wykonywania stanowią pewien wzorzec wykorzystania informacji zmysłowych uczniów – nabytych podczas wycieczek, obserwacji i ćwiczeń – w treściach zajęć edukacyjnych. Wielokierunkowa aktywność dzieci znajduje odbicie w ich pracach plastyczno-technicznych i techniczno-plastycznych. Na uwagę zasługuje koncepcja zastosowania „**przykładowych plastycznych rozwiązań**” z praktycznym nastawieniem nauczyciela na wyszukiwanie w pracy wychowanków działań twórczych i subiektywnych.

Niniejsza pozycja pozwala na osiągnięcie celów oraz zrealizowanie zadań edukacyjnych określonych w **Podstawie programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół z dnia 26 lutego 2002 r.**

W podstawie programowej cele są sformułowane w sposób ogólny i odnoszą się do całego kształcenia zintegrowanego klas I–III. *Przykładowe prace...* uwzględniają potrzeby edukacyjne pierwszoklasistów.

Zgodnie z założeniami dokumentu z 2002 roku głównym celem na etapie edukacji wczesnoszkolnej jest wspieranie wszechstronnego i harmonijnego rozwoju ucznia, w tym szczególnie:

- rozbudzanie potrzeby kontaktu z przyrodą;
- kształtowanie poczucia przynależności do społeczności szkolnej, środowiska lokalnego, regionu i kraju;
- kształtowanie umiejętności działania w różnych sytuacjach szkolnych i pozaszkolnych.

Wspierając rozwój osobowy dziecka i wprowadzając je w życie społeczne, nauczyciel podejmuje się realizacji następujących **zadań**:

- uświadomienia uczniom, że wspólnoty, takie jak środowisko lokalne i ojczyzna, są wielką wartością w życiu każdego człowieka i że każdy ma wobec tych wspólnot obowiązki;
- uczenia właściwych zachowań w stosunku do zwierząt i otaczającej przyrody;
- kształtowania właściwych nawyków higienicznych.

Poza celami i zadaniami istotnym zagadnieniem są **treści** nauczania i kierunki działań określone w podstawie programowej. W niniejszej pracy łączę treści z różnych dziedzin edukacji: środowiska społeczno-przyrodniczego, plastyki, techniki, języka polskiego i matematyki. Najistotniejsze treści uwzględnione w publikacji to:

- obserwowanie zjawisk i procesów przyrodniczych dostępnych doświadczeniu dziecka i mówienie o nich;
- przyroda w otoczeniu dziecka;
- miejscowość (naturalne składniki krajobrazu, elementy krajobrazu);
- formy ochrony środowiska przyrodniczego w najbliższej okolicy (rośliny i zwierzęta będące pod ochroną);
- rozumienie, akceptacja i tolerancja dla innych wypowiedzi artystycznych;
- działalność plastyczna uczniów z uwzględnieniem różnych materiałów, technik i form;
- wykorzystanie materiałów (papier, wytwory przyrody) w działalności manualnej;
- organizacja pracy (planowanie, organizacja stanowiska, racjonalne wykorzystanie materiału i czasu);
- swobodne i spontaniczne wypowiedzi uczniów;
- pisanie wyrazów;
- figury geometryczne (w tym koło, prostokąt);
- stosunki przestrzenne (użycie terminu „wewnątrz”);
- kalendarz (nazwy pór roku);
- percepcja elementów akustycznych środowiska człowieka;
- zabawy, zajęcia, przygody dzieci, wędrówki piesze.

Starałam się połączyć treści społeczno-przyrodnicze z treściami zajęć edukacyjnych. Wyniki tej konsolidacji widać w pracach plastyczno-technicznych lub techniczno-plastycznych. Integracja, której płaszczyzną jest środowisko społeczno-przyrodnicze pierwszoklasisty, w prezentowanej publikacji ma charakter treściowo-organizacyjny. Jej warunkiem jest odpowiednie zaplanowanie lekcji (w formie wycieczek, obserwacji, ćwiczeń), tak by umożliwić realizację programu innych zajęć edukacyjnych.

Rozwijanie takich umiejętności, jak działanie i tworzenie, uczyniono tutaj głównym celem kształcenia z uwagi na ich fundamentalne znaczenie w procesie poznawania i obserwacji rozwoju ucznia przez nauczyciela. Aby dokonać właściwej diagnozy, należy zwrócić szczególną uwagę na kształto-

wanie umiejętności posługiwania się technikami w sposób twórczy i wtórny, dzięki którym uczniowie zdobywają narzędzie wszechstronnego rozwoju, odzwierciedlają coraz pełniej poznane pojęcia, zjawiska przyrodnicze w artystycznych wytworach.

W rzeczywistości szkolnej, oprócz własnego, twórczego realizowania haseł i zagadnień, uczeń niejednokrotnie stał przed zadaniem plastycznego przedstawienia brył, przedmiotów, rzeczy itp. podczas bezpośredniej obserwacji. Czasami pomysł pracy mógł powstać **drogą naśladownictwa**. W przypadku odzwierciedlania zaobserwowanych zjawisk, stanów, rzeczy, pojęć – moim zdaniem – pomocna okazała się koncepcja „plastycznego rozwiązania”. Pomysł ten służy wzmocnieniu i uwydatnieniu rodzących się u dzieci nowych plastycznych skojarzeń, pojawianiu się elementów twórczych i subiektywnych podczas wykonywania pracy, a także umocnieniu artystycznego kontaktu uczniów prezentujących niski poziom umiejętności plastycznych.

„Przykładowe plastyczne rozwiązania”, realizujące wybrane treści edukacyjne, mogą się stać zarówno źródłem artystycznych przeżyć, plastycznych działań, jak i doskonałym sposobem utrwalenia zdobytych wiadomości. Pomimo naśladownictwa powstaną różnorodne prace. Pojawią się wytwory, które ze względu na sposób wykonania, w mniejszym lub większym stopniu, będą przypominać omawiane „przykładowe rozwiązania”. Najczęściej będą powstawały takie wykończenia, których treść będzie bardzo zbliżona do przedstawionej koncepcji. Mam świadomość, że to uczeń przez intuicyjne, własne naniesienia zmian, dodanie nowych elementów, stanie się **mistrzem pracy** i przyczyni się do stworzenia nowego, ciekawego pomysłu. Każdy wytwór dorastającego „artysty” z drogocennymi naniesieniami jest godny uwagi i pochwały.

W nauczaniu zintegrowanym ważne miejsce wśród sposobów realizacji celów kształcenia i wychowania zajmują wycieczki, obserwacje i ćwiczenia. Treści społeczno-przyrodnicze, czyli wprowadzanie dziecka w scalony obraz świata, to podstawa zintegrowanego kształcenia umiejętności plastyczno-technicznych. Treści poszczególnych edukacji są powiązane z różnymi działaniami przez twórczą i odtwórczą pracę uczniów – a zatem z wytworami uczniów – i wiążą się z opanowaniem konkretnych umiejętności.

W „przykładowych plastycznych rozwiązaniach” przedstawiono kilka technik plastycznych, które mogą być wykorzystane podczas zajęć z pierwszoklasistami.

Przychylnie przyjęcie zaproponowanych scenariuszy zajęć przez nauczycieli z województwa wielkopolskiego, którzy mieli okazję zweryfikować moje pomysły podczas lekcji, może być gwarantem właściwego doboru metod i technik do realizacji poszczególnych celów.

Niniejsza publikacja jest początkiem cyklu poradników dla wychowawców nauczania zintegrowanego. Następne części będą się odnosiły do kolejnych klas I etapu kształcenia.

Od decyzji wychowawcy zależy wybór odpowiednich technik i dostosowanie ich do warunków danej klasy. Niektóre z nich wymagają zastosowania wzoru do

10 | powielania lub wzoru do powielania i wycięcia, bez których wykonanie byłoby bardzo utrudnione, a nawet kłopotliwe (patrz aneks).

Zamieszczone przykładowe prace dzieci są próbą udokumentowania omawianej koncepcji, realizowanej przeze mnie w ciągu roku szkolnego w celu uatrakcyjnienia zajęć artystycznych przez wykorzystanie różnorodnych technik. Wprowadzenie tematyczne „przykładowych plastycznych rozwiązań” jest jedną z form odwołania się do doświadczeń przyrodniczych uczniów, przypomnienia teoretycznych wiadomości z praktycznym ich odzwierciedleniem. Wychowawca decyduje o zapoznaniu pierwszoklasistów z „plastycznym rozwiązaniem” (patrz pakiet).

Kolejne działy („Jesień jest wśród nas”, „Zima jest wśród nas”, „Wiosna jest wśród nas”, „Lato jest wśród nas”) odnoszą się do czterech kalendarzowych pór roku i znajdują odbicie w tematach proponowanych koncepcji „plastycznych rozwiązań”.

Zapoznanie się z literaturą fachową pozwoliło mi na pełniejsze zrozumienie problematyki działania, rodzajów twórczości oraz ich roli w kształtowaniu osobowości człowieka. Cała publikacja ma na celu służyć dobru dzieci i nauczycieli.

Niezwykle cenne dla zawartości niniejszej pracy okazały się wskazówki doradców metodycznych i ukierunkowanie ze strony Dyrekcji Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Koninie. Pragnę też podziękować dyrektorom i nauczycielom szkół podstawowych z województwa wielkopolskiego za opinie na temat scenariuszy zajęć, pozwoliły one bowiem w dużym stopniu zweryfikować założenia koncepcyjne *Przykładowych prac...*

Ciepłe słowa należą się też osobom opracowującym szatę graficzną podręcznika i wszystkim życzliwym tej pracy.

Autorka

Ogólne problemy metodyczne

Ocena wyników pracy uczniów w szkole ma swoje ustalone miejsce w procesie nauczania poszczególnych zajęć. W przypadku edukacji plastycznej czy technicznej, biorąc pod uwagę charakter tych zajęć, chodzi głównie o wytwory prac dzieci i młodzieży. To one później podlegają szkolnej weryfikacji.

Ze względu na zakres tej publikacji zajmę się głównie problematyką procesu powstawania szkolnych wytworów prac dzieci I etapu kształcenia nauczania zintegrowanego. Niezbędne jest zatem określenie pojęcia tworzenia, rozpatrywanego jako twórczość w odniesieniu do sztuk artystycznych.

W literaturze fachowej można znaleźć wiele wyjaśnień terminu „twórczość”. Według Wiktora Lowenfelda i Lamberta Brittaina, oznacza ona giętkość myślenia czy płynność wyobrażeń albo zdolność do wysuwania nowych pomysłów lub umiejętność widzenia czegoś w nowych relacjach. Zwykle myśli się o twórczości – zdaniem naukowców – jako o produktywnej, konstruktywnej aktywności¹.

Helena Hohensee-Ciszewska posługuje się terminem „twórczość artystyczna”, rozumiejąc go jako twórczość w ogólnym pojęciu wzbogaconą o estetyczne doznanie. Autorka *ABC wiedzy o plastyce* traktuje twórczość pojmowaną ogólnie jako „czynność psychiczną uzewnętrzniającą się w działaniu, którą człowiek podejmuje, żeby poznawać, przeżywać lub przekształcać świat”². Sprowadza ją do czynności kreacyjnych, zmierzających do przekraczania zastanego, tworzenia nowych koncepcji oraz do „nadawania określonej postaci swoim wytworom, integrowania elementów i utrwalania wyników pracy”³.

Zdaniem Wincentego Okonia, twórczość dziecka należy rozpatrywać w węższym znaczeniu – jako twórczość plastyczną dzieci – i w szerszym – jako wielostronną działalność, której owocem są nowe i oryginalne wytwory w dziedzinie poznawania, sztuki i techniki. Może być nią, zdaniem pedagoga,

[...] zarówno rozwiązanie problemu naukowego, skonstruowanie oryginalnego urządzenia technicznego czy zaprojektowanie oryginalnego konkursu, jak i ułożenie wierszyka, skomponowanie piosenki czy namalowanie obrazu. Jeśli dziecko rozwiązuje problem, którego rozwiązanie jest znane, lub gdy samodzielnie konstruuje przedmiot przez kogoś wynaleziony, mówi się o twórczości wtórnej lub

¹ W. Lowenfeld, W. Lambert Brittain, *Twórczość a rozwój umysłowy dziecka*, tłum. K. Polakowski, PWN, Warszawa 1977, s. 29.

² H. Hohensee-Ciszewska, *ABC wiedzy o plastyce*, WSiP, Warszawa 1988, s. 102.

³ *Ibidem*.

subiektywnej. Oba rodzaje twórczości mają dużą wartość w kształtowaniu dzieci i młodzieży”⁴.

Swoją koncepcję rozwijam, opierając się na szerszym znaczeniu twórczości zaproponowanym przez W. Okonia w *Nowym słowniku pedagogicznym*, gdzie badacz dopuszcza istnienie nie tylko twórczości oryginalnej, lecz także wtórnej. Bardzo przydatne wydaje mi się również stwierdzenie Lowenfelda i Brittaina, że „jednym z najważniejszych elementów każdego aktu twórczości artystycznej jest stopień zaangażowania dzieci w to, co robią”⁵. Zgadzam się z opinią autorów, że w wytworze pracy dziecka można dostrzec jego stosunek do własnych osiągnięć.

Praktyka w szkole pokazała, że pierwszoklasiści działają na różnorodnym poziomie plastycznym. Przy realizowaniu koncepcji zastosowania „plastycznych rozwiązań” powstały zróżnicowane wytwory:

1. Pojawiły się prace, które technicznie i treściowo bardzo przypominały „przykładowe plastyczne rozwiązania”. Dzieci dobierały podobnie barwy materiałów. Rysowały postaci, drzewa, krzewy, owoce, zachowując kształty zbliżone do prezentowanych. W tym przypadku można mówić o zdecydowanej dominacji elementów twórczości wtórnej.

2. Zdarzały się także wykończenia uwzględniające treść i technikę pierwowzorów, ale wprowadzające zarazem niewielkie modyfikacje. Uczniowie dobierali barwy materiałów według własnego uznania; rysowali postaci, drzewa, krzewy, owoce, nadając im własne, na zasadzie przywołanych skojarzeń, kontury i kształty. Wprowadzali dodatkowe elementy. Tutaj można mówić o ujawnieniu się pierwiastków dwóch rodzajów twórczości: wtórnej i oryginalnej.

3. Pojawiły się i takie prace, w których uczniowie wykazali się nieprzeciętną pomysłowością i dużą samodzielnością plastyczną. Pierwszoklasiści wprowadzali własne koncepcje rozwiązań, stając się twórcami oryginalnymi – **mistrzami prac**.

Oceniając wyniki działań uczniów, trzeba pamiętać, że bardzo ważnym elementem każdego aktu twórczości jest stopień zaangażowania w to, co robią, oraz o tym, iż oba rodzaje twórczości: wtórna i subiektywna, mają dużą wartość w kształtowaniu osobowości dzieci.

Jeśli chodzi o ingerencję nauczyciela w twórczość uczniów, to – według fachowców teoretyków – nie należy ingerować. Talent dziecka, jego wyobraźnia, wrodzone sprawności manualne powinny mieć pełną swobodę. Jak jakieś fatum ciąży na nauczycielu rozbudzony przez teoretyków niepokój, że może załamać, zniekształcić lub wypaczyć naturalny rozwój dziecka. Innego zdania są specjaliści praktycy. Pracując na co dzień z dziećmi i młodzieżą, wiedzą, jak wygląda mechanizm powstawania dzieł uczniowskich. Otóż, zdaniem praktyków, ingerencja jest nieunikniona. Już sama organizacja procesu twórczego (ognisko, szkoła, kółko plastyczne itp.) ją zakłada. Pozostaje tylko pytanie: jakie powinny być jej granice i jakiego ma być rodzaju⁶.

⁴ W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Żak, Warszawa 1998, s. 414.

⁵ W. Lowenfeld, W. Lambert Brittain, *Twórczość i rozwój umysłowy...*, op. cit., s. 41.

⁶ S. Czajka, *Nauczyciel a twórczość plastyczna uczniów*, WSiP, Warszawa 1970, s. 16.

Tematyka proponowanych „plastycznych rozwiązań”

Jesień jest wśród nas

Jesienne barwy liścia
Jesienna szkolna dróżka
Zmienna jesienna pogoda
Smaczny owoc jesieni

Zima jest wśród nas

Pierwszy śnieg
Świerk w zimie
Bałwan na górcie

Wiosna jest wśród nas

Pierwsze wiosenne promyki słońca na wsi
Nasze bociany wiosną
Ekologiczne wiosenne drzewo
Moja roślinka wiosną

Lato jest wśród nas

Lato na wsi
Letni odpoczynek w górach
Letni odpoczynek nad jeziorem

Jesień jest wśród nas

*Wieje wiatr, wieje
Liście opadają, ciągłe deszcze
Czy to może jesień wreszcie?
K. Bider, Jesień*

Jesień to pora roku, której pierwsze symptomy uczniowie odnajdują we wrześniu – miesiącu ją rozpoczynającym – i to w każdym roku nauki. Dzieci w młodszy wiek szkolny przez spacer, obserwacje zjawisk, rozmowy, wiersze i zagadki, a najczęściej na podstawie oglądanych ilustracji kształtują swój obraz jesieni.

Niniejsza prezentacja przykładowych prac plastyczno-technicznych ma na celu uatrakcyjnienie i przybliżenie jesiennego świata przyrody przez znane dziecku kolory i elementy jesieni.

W pracach najczęściej wykorzystywanymi materiałami były: farby, wycinanki, jesiennie liście, bibuła i pisaki. Przy trudniejszych pracach dodatkową pomocą dla nauczyciela i ucznia mogą być wzory do powielania, które znajdują się w aneksie. Każdą pracę poprzedza informacja o kolejnych etapach jej powstawania.

Co roku nauczyciel ma możliwość wyboru zastępczych środków, dostosowanych do warunków klasy, i zmiany kolorystyki. Od nauczyciela zależy decyzja wprowadzenia „przykładowych plastycznych rozwiązań”.

Powodzenia!

Jesienne barwy liścia

Praca plastyczno-techniczna pt. „Jesienne barwy liścia”

Cele ogólne:

- zapoznanie z różnorodnością świata roślin;
- kształtowanie umiejętności obserwacji;
- rozbudzanie zainteresowań przyrodniczych.

Cele operacyjne – uczeń:

- pamięta kształt liścia kasztanowca;
- zna „plastyczne rozwiązanie”;
- rozumie znaczenie jesiennych zmian zachodzących w przyrodzie;
- wie o jesiennych barwach liścia (kolor żółty, czerwony, zielony);
- rozpoznaje drzewo liściaste (kasztanowiec);
- stosuje liść kasztanowca w pracy.

Metody:

1. Metody oparte na posługiwaniu się słowem.

Opowiadanie mające na celu zaznajomienie uczniów ze zjawiskiem jesiennych zmian zachodzących w przyrodzie oraz z techniką collage’u przy wykonywaniu liścia.

2. Metody oparte na obserwacji.

Forma pokazu, której przedmiotem jest bezpośrednia obserwacja kasztanowca w otoczeniu szkoły.

Forma pokazu, której przedmiotem jest obraz barwny w postaci „przykładowego plastycznego rozwiązania”.

3. Metody oparte na działalności praktycznej uczniów.

Bezpośrednie poznanie zjawiska opadania liści na przykładzie drzewa kasztanowca.

4. Metody gier dydaktycznych.

Giełda pomysłów mająca na celu pobudzenie innowacyjności w realizacji „plastycznych przykładowych koncepcji”.